

навчальними закладами та школами-партнерами міст-побратимів; несистематично висвітлюється інформація на сайтах ЗНЗ про міжнародні заходи, що проходять у таких закладах.

Перспективою подальшого дослідження є розробка педагогічних умов професійної самореалізації вчителів іноземних мов в іншомовному освітньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про освіту : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Кіриченко С.В. Матеріали до проведення навчально-методичного семінару «Теорія і практика організації освітньо-проектної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів» : [навч.-метод. посіб.] / С.В. Кіриченко. – Харків, 2016. – 125 с.

3. Куценко Т.В. Авторська програма розроблення й упровадження педагогічних умов професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів / Т.В. Куценко. – Харків, 2014. – 64 с.

4. Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Куценко Т.В. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів : колективна монографія / Л.С. Рибалко, Р.І. Черновол-Ткаченко, Т.В. Куценко. – Харків, 2017. – Вип. 7(174). – 127 с.

УДК 378.011.3-051:373.3

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Упатова І.П., к. пед. н., доцент,
професор кафедри природничих дисциплін
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

У статті порушено проблему формування методичної майстерності у майбутніх учителів початкової школи через впровадження авторського спецкурсу, розкрито логіку його розробки, аспект проектування; виокремлено складові частини методичної майстерності вчителя, їх значення в процесі професійної підготовки. Здійснено спробу довести, що впровадження спецкурсу «Методична майстерність учителя» в освітній процес закладу вищої освіти – не лише прагнення оновити зміст педагогічної освіти, але й засіб методичної підготовки майбутніх педагогів, виховання сучасного й конкурентноспроможного фахівця.

Ключові слова: методична майстерність, методична підготовка, методичні знання й уміння, методична діяльність.

В статье затронута проблема формирования методического мастерства у будущих учителей начальной школы путем внедрения авторского спецкурса, раскрыты логика его разработки, аспект проектирования; выделены составляющие методического мастерства учителя, их значение в процессе профессиональной подготовки. Предпринята попытка доказать, что внедрение спецкурса «Методическая мастерство учителя» в образовательный процесс учреждения высшего образования – не только стремление обновить содержание педагогического образования, но и средство методической подготовки будущих педагогов, воспитание современного и конкурентоспособного специалиста.

Ключевые слова: методическое мастерство, методическая подготовка, методические знания и умения, методическая деятельность.

Upatova I.P. FORMING METHODOLOGICAL MASTERY OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article deals with the issue of forming methodical skills of future primary school teachers by introducing the author's special course, the logic of its development and the designing aspect are shown; the components of teacher's methodological mastery, their importance in the process of professional training are singled out. The author tries to prove that introduction of the special course "Teacher Methodic Mastery" into the educational process of higher education institutions is not only an attempt to update the content of pedagogical education, but also a means of methodical training of future teachers, education of a modern and competitive specialist.

Key words: methodical mastery, methodical training, methodical knowledge and skills, methodical activity.

Постановка проблеми. Оновлення змісту вищої педагогічної та загальної середньої освіти, реалізація принципів демократизації й гуманізації педагогічного процесу, реалізація концепції «Нова українська школа», зростання ролі та місця вчителя у вирішенні завдань щодо створення умов для усебічного розвитку особистості дитини, підвищення вимог до рівня її професійної компетентності потребують якісно нової підготовки фахівців для загальноосвітнього навчального закладу, що вимагає здійснення формування у майбутнього вчителя початкової школи методичної майстерності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системні дослідження щодо методичної підготовки майбутніх вчителів були виконані К. Авраменко, І. Беленок, І. Волощук, Н. Глузман, Н. Грицай, Л. Коваль, М. Криловець, О. Мітіною, В. Моторіною, Л. Петуховою, К. Ткаченко тощо. У дослідженнях останніх років значна увага приділяється методичній компетентності майбутнього вчителя (В. Адольф, І. Акуленко, О. Зубков, С. Івашнова, А. Кузьминський, Н. Кузьміна, С. Скворцова, Н. Тарасенкова, Н. Цюлюпа тощо), на дидактико-методичній компетентності учителя наголошують Н. Глузман, Л. Коваль, Т. Руденко тощо.

Аналіз наукових пошуків учених, які виокремлюють різні аспекти щодо методичної складової частини загальнопрофесійної підготовки майбутніх учителів та етапи розвитку змісту їх методичної підготовки, дав змогу установити, що результати професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема методичної, викликають зростаючу незадоволеність як із боку працівників системи освіти, так і з боку вчених-методистів, що займаються цією проблемою.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у висвітленні проблеми формування методичної майстерності в майбутніх учителів початкової школи через впровадження в навчальний процес закладу вищої освіти авторського спецкурсу, розкритті логіки його розробки, аспекту проектування; виокремленні складових елементів методичної майстерності вчителя, їх значення в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи під час дослідження включала реалізацію розробленої системи методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, яка передбачала не тільки засвоєння необхідних методичних знань, навичок, умінь, але й самонавчання, здійснення методико-практичної

діяльності, основаної на науково-методичних досягненнях педагогіки, психології, теорії і методики навчання, передовому педагогічному досвіді. Зазначена система передбачала впровадження в навчальний процес дисципліни, яка спрямована на часткове вирішення проблеми інтеграції методичних знань і вмінь майбутніх учителів початкової школи.

Розроблена авторська програма спецкурсу «Методична майстерність учителя» спрямовувалась на інтеграцію дидактичних, загальних і спеціальних методичних знань, передбачала виключення дублювання навчальної інформації, яку студенти отримували під час вивчення предметів педагогічного циклу, а також характеризувалась узагальненістю та універсальністю, що сприяло підвищенню ефективності методичної підготовки. Реалізація програми забезпечувала цілісність методичної підготовки на процесуальному й результативному рівнях, розвиток у майбутніх учителів початкової школи належного рівня методичної майстерності та методичної творчості, давала змогу залучати студентів до вивчення основ методичної роботи учителів початкової школи.

Вихідними концептуальними положеннями в розробці програми курсу «Методична майстерність учителя» стали: розуміння методичної майстерності як особливої якості педагогічної діяльності; розглядання методичної майстерності не тільки як важливої умови професійної підготовки вчителя, а й як одного з чинників, який сприяє професійному становленню, самовдосконаленню педагогів та стимулює їх інноваційну діяльність у різних типах загальноосвітніх навчальних закладах; впевненість у тому, що творчо-методична майстерність учителя дає змогу досягти високого рівня педагогічної діяльності; формування стійкого бажання й прагнення майбутніх учителів початкової школи професійно займатися методичною діяльністю, яка може розглядатися як інструмент методичного мислення для розв'язання професійних завдань.

Як і будь-яка навчальна дисципліна, курс вимагав навчально-методичного обґрунтування, визначення мети, завдань, переліку основних знань і вмінь, якими мають оволодіти студенти.

Мета розробленого спецкурсу «Методична майстерність учителя» полягала в системному впливі на вдосконалення методичних знань, навичок, умінь майбутніх учителів, формуванні в них установок, потреб, мотивів, стійких переконань у необхідності методичної підготовки для подальшої їх педагогічної діяльності.

Завдання дисципліни передбачали: ознайомлення майбутніх учителів початкової школи з основами науково-методичної діяльності педагога в загальноосвітньому навчальному закладі; формування умінь пошуково-методичної й інформаційно-аналітичної діяльності; підготовка, проведення та аналізу уроків, позакласних навчальних і виховних заходів; ознайомлення з особливостями використання інформаційно-комунікаційного забезпечення в науково-методичній діяльності майбутнього вчителя; реалізацію діяльнісного підходу до методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

За наслідками вивчення дисципліни майбутні вчителі початкової школи, мають здобути спеціальні знання, навички та вміння, призначені для виконання відповідних дидактико-методичних функцій, пов'язаних із професійною діяльністю.

Серед методичних знань засвоєнню підлягали: суть поняття «методична діяльність вчителя», її завдання та категорії; основні функції методичної роботи; логіка науково-методичної діяльності загальноосвітнього навчального закладу загалом і методичної роботи вчителя зокрема; структура та форми методичної роботи; умови формування мотивації до набуття теоретичних знань та вмінь здійснення методичної роботи в школі; внутрішні та зовнішні фактори формування методичної складової частини на різних етапах професійного зростання вчителя; основні сучасні тенденції удосконалення методичної діяльності вчителів.

Серед умінь, які мали засвоїти студенти за наслідками вивчення дисципліни, варто зазначити такі: усвідомлення безпосередніх та перспективних цілей здійснення методичної діяльності в процесі підготовки до професійної діяльності; здійснення самоосвітньої діяльності щодо збагачення методичними знаннями, навичками, вміннями; вивчення психолого-педагогічної, науково-методичної літератури та вдосконалення на їх основі власного досвіду; аналіз перспективного педагогічного досвіду вчителів початкової освіти та творче впровадження його в свою педагогічну діяльність; набуття вмінь здійснювати методичну рефлексію; узагальнення власних методичних здобутків, здійснення їх корекції; використання знань у реальному освітньому процесі, прийняття рішень у невизначених педагогічних ситуаціях.

В основу проектування змісту покладено провідні методико-педагогічні ідеї вітчизняної та зарубіжної педагогіки, зміст програми передбачав вивчення таких тем: «Методична підготовка майбутнього вчителя як педагогічна проблема», «Функції методич-

ної роботи», «Зміст методичної роботи», «Форми методичної роботи», «Традиційні та інноваційні форми методичної діяльності вчителя початкової школи», «Фахове освітнє середовище як умова ефективної методичної діяльності вчителя», «Методична майстерність» тощо.

Зміст дисципліни характеризується безпосередньою практичною спрямованістю щодо методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, а саме: розвиток і вдосконалення навичок організації методичної роботи; взаємозв'язок навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі, виховання особистості вчителя з певним рівнем науково-методичної культури, формування методичної майстерності й творчості та первісних навичок здійснення методичної рефлексії, що сприятиме прискореному професійному становленню майбутнього вчителя початкової школи.

Зміст курсу відіграв важливу роль у розв'язанні навчально-методичних завдань, що запобігало виникненню труднощів та можливій втраті через це інтересу до методичної роботи освітян, самоосвітньої науково-методичної діяльності, формування методичного мислення.

Досліджуючи результативність впровадження в систему методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи австрійського спецкурсу було встановлено, що 85,5% респондентів зазначили його практично-методичну спрямованість та наголосили на його значенні щодо виховання особистості вчителя з певним рівнем науково-методичної культури, формуванні методичної творчості та навичок педагогічної рефлексії, що сприятиме прискореному професійному становленню майбутнього вчителя початкової школи.

Реалізація практичної складової частини методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи здійснювалась шляхом упровадження в навчальний процес дидактико-методичних завдань різного рівня. Наприклад, студентами створювалося власне «Методичне портфоліо», проводились методичні дослідження, здійснювався аналіз змісту періодичних видань, вебінарів (за темами «Портфоліо вчителя як засіб підвищення якості освіти», «Технологія навчання в співпраці», «Тайм-менеджмент у діяльності педагога», «Педагогічний стиль учителя при змішаному навчанні» тощо) та методична рефлексія, що давало майбутньому вчителю змогу більш активно сприймати інформацію, осмислювати методичні проблеми освітян із різних аспектів, усві-

домлювати специфіку власної методичної діяльності в подальшій педагогічній діяльності.

Із метою дослідження проблеми щодо можливостей формування в студентів методичних умінь під час виконання дидактико-методичних завдань було зазначено різні варіанти відповідей респондентів. За допомогою методу ранжування було встановлено відповіді щодо складових елементів умінь методичної майстерності, яким студенти віддали свою перевагу: формування умінь здійснювати саморозвиток і самоосвіту (42%); виконання методичних завдань сприяє формуванню досвіду методичної діяльності (24%); уміння здійснювати методичний вибір під час моделювання уроків, складання технологічної карти уроку, що сприяє формуванню методичної творчості (10,5%); формування вміння діяти в нестандартних педагогічних ситуаціях сприяє реалізації власного творчого методичного потенціалу (10,5%); формування вміння взаємодіяти під час виконання методичних завдань у групі, парі, індивідуально; здійснення самоконтролю, взаємоконтролю (4,5%); розвиток умінь здійснювати методичну рефлексію (4,5%); виконання методичних завдань різних рівнів складності (3,9%).

На практичних заняттях зазначеного спецкурсу майбутні вчителі мали змогу виконувати різні ролі (учителів, учнів їх батьків, психологів, педагогів, представників адміністрації), навчалися розв'язувати складні проблеми щодо методики роботи над темою самоосвіти, готувалися до реальної методичної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі, проектували та моделювали форми та зміст методичної роботи; моделювання типових педагогічних ситуацій, їх аналіз, проектування способів дій у них, розігрування дій в умовах запропонованих ситуацій тощо. Перелічені методичні дії давали змогу студентам заздалегідь, ще до безпосередньої практики в школі, синтезувати методичні знання та використовувати їх для формування навичок і вмінь самостійного вирішення практичних методичних завдань.

Процес формування методичної майстерності майбутніх учителів початкової школи передбачав формування методичних елементів гностичних, проєктивних, організаторських та креативних (творчо-методичних) умінь, необхідних для здійснення методичної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі. На констатувальному етапі експериментальної роботи зазначено приблизно однакові показники сформованості методичних елементів гностичних, проєктивних, організаторських та креатив-

них (творчо-методичних) умінь студентів контрольної та експериментальної групи.

Формування методичних елементів гностичних умінь у студентів ЕГ передбачало: аналіз, інтерпретація освітньо-методичних процесів, причинно-наслідкових зв'язків між ними на основі узагальнення і систематизації; системний збір інформації методичного й аналітичного змісту, орієнтація в дидактико-методичних контекстах сучасної освіти, неупереджене сприймання нових методичних знань, сприйняття методичних проблем крізь призму власних методичних поглядів і ставлень, проявлення творчості, варіативності у відборі способів розв'язання методичних ситуацій; правильне обґрунтування зазначеної мети (уроку, власної методичної діяльності); науково-методичний аналіз підручників і навчальних програм; доцільне визначення та впровадження на уроці різноманітних методів, прийоми та засобів навчання; здійснення диференційованого підходу до навчання молодших школярів тощо.

Процес формування проєктивних умінь передбачав такі методичні елементи: проєктування навчально-матеріальної бази для здійснення навчального процесу відповідно до пріоритетних завдань навчання та виховання; формулювання мети і завдань уроку (виховного заняття); визначення послідовності вирішення навчально-виховних завдань та, відповідно до них, основних етапів уроку (заняття); визначення оптимальних і доцільних методів, прийомів та засобів навчання (підготовка дидактичного матеріалу до уроку, простих засобів наочності); планування своїх дій та дій учнів (планування основних видів діяльності учнів (рецептивна, репродуктивна, продуктивна діяльність) на кожному з етапів заняття і форм організації їх діяльності (індивідуальна, парна, групова, колективна, фронтальна); якісна реалізація навчально-виховного процесу в початковій школі під час проходження педагогічної практики; виявлення та обґрунтування теоретичних і практичних засад власної методичної діяльності.

Процес формування організаторських умінь передбачав такі методичні елементи: чітка організація самостійної позааудиторної методичної діяльності, оптимальний розподіл часу, власних сил і ресурсів (користування педагогічним тайм-менеджментом); здатність реалізовувати план діяльності та знаходження відповідних шляхів для цього; організація діяльності учнів на уроці, співпраці учителя з учнями та учнів між собою, з одногрупниками, педагогами для досягнення поставлених методичних цілей; самостійне здійснення методичних

дій у змінених або в нових умовах фахового освітнього середовища; реалізація на практиці плану уроку чи виховного заходу; організація виховної та позакласної роботи з предмета; організація педагогічної діагностики.

Процес формування *креативних (творчо-методичних)* умінь передбачав такі методичні елементи: творче переосмислення методичного матеріалу, реалізація власного стилю методичної діяльності; творча діяльність на певних етапах розв'язання методичної проблеми; креативне виконання завдань методичного спрямування; використання методичних знань у нестандартних дидактико-методичних ситуаціях; вільне володіння системою методичних дій та перенесення їх на інші види діяльності; самостійне набуття нових професійно-методичних знань.

Узагальнені дані щодо сформованості рівнів методичних елементів вищезазначених професійних умінь дали змогу виокремити рівні сформованості методичної майстерності майбутніх учителів початкової школи.

За наслідками вивчення спецкурсу було встановлено динаміку сформованості рівнів методичної майстерності майбутніх учителів початкової школи в ЕГ (у КГ курс «Методична майстерність учителя» не вивчався). Результати проведеного дослідження щодо методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, формування в них рівня методичної майстерності засвідчили таке: програма експериментального навчання забезпечила підняття частки студентів експериментальної групи на більш високий рівень оволодіння ними уміннями реконструктивної (достатній) та творчо-методичної (високий) діяльності та значне зниження респондентів на низькому (репродуктивний) рівні, що підтверджує доцільність впровадження дисципліни «Методична майстерність учителя» її вагомого внеску в процес професійно-методичної підготовки майбутнього педагога початкової школи. Приріст показників ЕГ на високому рівні становив 8,2%; на достатньому – 4,2%, на низькому показник зменшився на 12,3%.

Отримані результати пояснюються впровадженням в процес вивчення дисципліни «Методична майстерність учителя» діяль-

нісного підходу, який передбачав формування методичних елементів професійних умінь (гностичних, проєктивних, організа-торських, креативних), а саме: систематичний аналіз методичної діяльності студентів під час вивчення дисципліни та проходження педагогічної практики; написання методичних (педагогічних) есе, критичний аналіз матеріалів вебінарів, відео уроків, документів про освіту; застосування форм і методів, спрямованих на методичну взаємодію, індивідуальне та групове проєктування та моделювання; виконання методичних завдань, наближених до реальних умов у ЗНЗ, організацію власної методичної діяльності при виконанні практичних і самостійних робіт; впровадження інтерактивних методів, парної та групової методичної взаємодії в процесі навчання та проходження педагогічної практики, залученням студентів до організації та проведення позааудиторних заходів методичного спрямування.

Крім вищезазначеного, відбувалося здійснення студентами таких операцій, як систематизація, класифікація, узагальнення інформації методичного характеру, надання їй оцінки, творче застосування отриманих знань у реальному навчально-виховному процесі ЗНЗ, створення власного освітньо-методичного творчого продукту (педагогічних журналів для батьків, методичного портфолію, нестандартного уроку, складання навчальних текстів із помилками до уроків, безпосередня участь у позааудиторних заходах методичного спрямування), здійснення методичної рефлексії тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, дослідженням доведено, що впровадження спецкурсу «Методична майстерність учителя» в освітній процес закладу вищої освіти – не лише спроба оновити зміст педагогічної освіти, але й засіб методичної підготовки майбутніх педагогів, виховання сучасного й конкурентноспроможного фахівця з належним рівнем методичної підготовки як важливого чинника успішної педагогічної діяльності вчителя.

Проведення подальших досліджень планується в напрямі щодо формування в майбутніх учителів початкової школи методичної творчості.